

**ЧОРВАЧИЛИКДАН ЮҚОРИ ВА СИФАТЛИ МАҲСУЛОТЛАР ОЛИШДА
ҚЎШИМЧА ОЗУҚА СИФАТИДА СУЯК УНИДАН САМАРАЛИ
ФОЙДАЛАНИШ**

Б. Бойбулов

*Чорвачилик ва паррандачилик илмий-тадқиқот институти
(ЧПИТИ) Қашқадарё илмий-тажриба станцияси (ИТС)
қ.х.ф.н., катта илмий ходим*

Л. Абдуазизов

*Қашқадарё вилояти олий таълим фан ва инновациялар
бошқармаси Инновация ривожланиши шўъба мудири*

А.С.Юлдашев.

“PREMIUM BONE FLOUR” МЧЖ, лойиҳа раҳбари,

Аннотация: *Чорвачилик, паррандачилик, балиқчилик ва ўсимликлар озуқа базасини мустаҳкамлаш мақсадида суякни экструдация йўли билан қайта ишлаб маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ҳамда қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини жадал ривожлантириши ва чорвачилик маҳсулотларини кўплаб етиштириши илм-фан олдида турган долзарб масалалар ҳисобланади.*

Калит сўзлар: *Чорвачилик, балиқчилик, паррандачилик, ўсимликлар, маҳсулот, суяк, экструдация, кальций, фосфор, озуқа.*

Тадқиқотнинг долзарблиги. Мамлакатимиз аҳолисининг озиқ-овқат маҳсулотларига ошиб бораётган эҳтиёжини қондириш чорвачиликни янада ривожлантиришни тақозо этади. Бу эса ўз навбатида чорва молларидан олинаётган маҳсулотларни қайта ишлаш соҳа олдида турган муҳим вазифалардан бири эканлигидан далолат беради.

Президентимизнинг 2022 йил 6 июлдаги ПҚ-307 сонли “2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш стратегиясини амалга ошириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги қарорининг 1-илова 63-банди ижросини таъминлаш мақсадида ишлаб чиқилди. Лойиҳа доирасида чорвачилик, паррандачилик ва балиқчилик саноатини ривожлантириш билан бирга табиатни ифлослантираётган суяк чиқиндилари асосида импорт ўрнини босувчи маҳаллий биологик фаол қўшимчалар(суяк уни, гўшт ва суяк уни, балиқ уни) ишлаб чиқарилади.

Қашқадарё вилоят Нишон тумани “PREMIUM BONE FLOUR” Масъулияти чекланган жамиятида олиб борилади. Тадқиқотлар натижасида паррандачилик, балиқчилик ҳамда майда ва йирик шохли чорва моллари учун қўшимча озуқа ҳамда деҳқон хўжаликлари учун эса сифатли ўғит ишлаб чиқарилади. Илмий-тажрибалар

Нишон тумани чорвачиликка ихтисослашган ҳудудлигини ҳамда инновацион туманлигини инобатга олган ҳолда, атроф-муҳитни ифлослантираётган чиқиндиларни утилизация қилинади ва ундан хом-ашё сифатида фойдаланиш ҳисобидан юқори қўшимча қийматли маҳсулотлар тайёрланади.

Материал ва методлар. Ҳозирги кунда балиқчилик, паррандачилик саноатида ем ишлаб чиқараётган ташкилот ва корхоналар озуқа ишлаб чиқариш учун бу турдаги қўшимчани бошқа давлатлардан катта миқдорда импорт қилмоқда. Масалан 2020 йилда мамлакатимизга 18 млн. 801,7 минг долларлик чорвачилик, балиқчилик ва паррандачилик соҳасидаги озуқа манбаларининг импорти амалга оширилган.

Аҳолининг турмуш тарзи кундан-кунга ўсиб бориши натижасида уларнинг кунлик эҳтиёжи ҳам ўсмоқда. Бугунги кунда чорвачиликни янада ривожлантириш орқали аҳолини оқсилга бой озиқ-овқатга бўлган талабини таъминлаш чорвадорларнинг олидида турган муҳим вазифалардан ҳисобланади. Шунинг учун ҳам қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини жадал ривожлантириш ва чорвачилик маҳсулотларини кўплаб етиштириш илм-фан олдида турган долзарб масалалар ҳисобланади. Маҳсулот ишлаб чиқариш натижасида валюта маблағларининг тежалиши таъминланади. Лойиҳа чорвадор олимлар кўмагида амалга оширилади.

Маҳсулот Россия, Қозоғистон давлатларидан импорт асосида ички бозорга кириб келади ва олий навли 1 кг балиқ уни нархи 9300 сўм, гўшт ва суяк уни 5200 сўм, суяк уни 3500-4000 сўм атрофида сотилади. Ҳозирги кунда Қашқадарё вилоятида жами 6 347 450 бош чорва моллари бўлиб, йилига 297,3 минг тонна гўшт маҳсулоти етиштирилади. Бир бош чорва молларидан 35 фоиз, паррандачиликдан 45 фоиз атрофида техник чиқиндилар чиқади. Таклиф этилаётган лойиҳа вилоятимизда муҳим ўрин касб этади, қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳайвонларнинг озуқа базасини ошириш учун хизмат қилади.

Эришиладиган асосий натижалар. Чорвачилик, паррандачилик, балиқчилик ва ўсимликлардан олинадиган озуқа базасини мустаҳкамлаш мақсадида суякни экструдация йўли билан қайта ишлаб “Premium bone flour” бренди остида маҳсулот ишлаб чиқаришдан иборат. Лойиҳа амалга оширилиши натижасида 15 нафар янги иш ўринлари яратилади, “Premium bone flour” бренди остида 1,9 млрд. сўмлик (жами 434 000 кг, шундан 90 000 кг балиқ уни, 200 000 кг йирик ва майда шохли молларнинг суяк уни, 144 000 кг универсал суяк уни) тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш режалаштирилган. 1 кг балиқ уни 7500 сўм, гўшт ва суяк уни 3500 сўм, суяк уни 3000 сўмдан сотилади.

Олиб борилаётган тадқиқотлар натижасида, суяк уни минерал моддаларга, айниқса, кальций 1 кг да 245 г ва фосфор 118 г га бой витаминлар тайёрланади. Бир кеча-кундузда соғин сигирларга 60-200 г, бир ёшгача новвосларга 15-40 г, қўйларга 35 г, уй паррандаларига (товук, ўрдак, ғоз, курка) 3-10 г дан берилади. Асосан, омихта емларга, силосга, концентрат озуқаларга қўшиб, майдаланган илдизмеваларга аралаштириб берилади. **Хулоса.** Чорвачилик, балиқчилик ва паррандачилик

саноатидан чиқадиган суяк ва ичак маҳсулотларидан ер структурасини бойитишда муҳим бўлган фосфор ва калций ўғит ҳамда чорва ва паррандалар озукасида қўшиладиган олий навли фаол қўшимчалар ишлаб чиқарилади. Бу эса чорва молларидан юқори сифатли ва арзон гўшт, сут ҳамда паррандачиликдан тухум маҳсулотлари олишга эришилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 6 июлдаги ПҚ-307 сонли Қарори.
2. Б.Бойбулов, Ш.Абдурасулов, Ғ.Носиров, “Қорамолчиликда соғин сигирларни парваришlash ва сутни қайта ишлаш технологиялари бўйича” Қўлланма, Қарши-2022 й.
3. “Ўзбекистонда чорвачиликни барқарор ривожлантишни қўллаб-қувватлаш” лойиҳаси томонидан “Деҳқон хўжаликларида қорамолларни парваришlash ва маҳсулот етиштириш” бўйича амалий тавсиялар, Тошкент-2011 й.
4. У.Носиров, И.Мақсудов, М.Досмухамедова “Ўзбекистонда қорамолчиликни ривожлантириш омиллари”, Тошкент-SMI-ASIASMI-ASIA-2011.
5. Ҳ.Ҳамдамов, И.Мақсудов, С.Юсупов, “Қорамолчиликка фаол инвестициянинг асосий мезонлари” Сут ва гўшт йўналишидаги фермаларни самарали бошқариш бўйича қўлланма, Тошкент-2019.
6. Ҳ.Ҳамдамов, И.Мақсудов, С.Юсупов, Ф.Худоёрова, Р.Қаюмов “Интенсив паррандачиликда инновацион ёндашув” Паррандачилик фермаларини самарали бошқариш бўйича қўлланма, Тошкент-2021.
7. Э.У.Эшдавлатов, “Озуқа аралашмасини оқимли усулда тайёрлайдиган ресурстежамкор техник воситаларни ишлаб чиқаришнинг илмий-техник ечимлари”, Қарши-2023.
8. Халқаро қишлоқ хўжалиги тараққиёти жамғармаси иштирокида амалга оширилаётган “Ўзбекистоннинг сутчилик соҳасида қўшилган қиймат занжирини ривожлантириш” лойиҳаси “Ўзбекистонда соғин сигирларни озиқлантириш” Тошкент-2023.
9. “Республикада чорвачиликни ривожлантириш ва соҳада озуқа базасини мустаҳкамлашнинг устувор вазифалари” мавзусидаги Республика илмий-амалий конференция . Тошкент-2011.